

Някои проблеми в уредбата на преюдициалните запитвания в Гражданския процесуален кодекс

© Станислав Костов

Публикувана в: Стойчева, М. (съст.), Европейски перспективи. Десет години специалност „Европеистика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, С., 2008 г., ISBN 978-954-07-2762-2, с. 84-100. Препечатана в сп. Търговско право, 5/2008, ISBN 0861-6892, с. 25-43

Новият Граждански процесуален кодекс¹ (ГПК) е първият и засега единствен български нормативен акт, който урежда преюдициалните запитвания до Съда на Европейските общности (СЕО). В следващите редове е направен опит за анализ на тази уредба в светлината на разпоредбите на Договора за създаване на Европейската общност² (ДЕО) и практиката на СЕО. Доколкото е възможно, разпоредбите на ГПК (чл. чл. 628-633) ще бъдат изследвани последователно, като преди това ще бъдат разгледани проблемите, свързани със систематичното място на уредбата и прилагането на принципа на непосредствената приложимост на общностното право.

1. Систематичното място на уредбата на преюдициалните запитвания в българския правен ред

Част седма на ГПК е озаглавена „Особени правила относно производството по граждански дела при действие на правото на Европейския съюз“. Тъй като граждански дела се разглеждат само от съдилищата, естествено е уредбата на преюдициалните запитвания в ГПК да урежда само запитванията, които се отправят до СЕО от гражданските съдилища. Това следва и от езиковото тълкуване на разпоредбите на чл. чл. 628-632 ГПК.

Ако приемем, че уредбата в ГПК е само първата стъпка за регулиране на преюдициалното запитване в българското писано право, този подход на законодателя би могъл да бъде подкрепен. Необходимо е обаче да бъдат предприети и последващи действия. Доколкото чл. 144 от Административно-процесуалния кодекс (АПК)³ предвижда субсидиарно прилагане на ГПК за неуредените хипотези по административни дела, следва да се предвиди уредба на преюдициалното запитване и в

---

¹ ДВ, бр. 59 от 20.7.2007 г. в сила от 1.3.2008 г. Съгласно § 61 от Преходните и заключителните разпоредби на кодекса част седма, в която са включени и разпоредбите относно преюдициалните запитвания, е в сила от 24.7.2007 г.

² Консолидиран текст ОВ С321Е от 29.12.2006 г.

³ Обн., ДВ, бр. 30 от 11.4.2006 г., посл. изм., бр. 64 от 7.8.2007 г.

наказателното производство. Иначе инерцията от прилагане единствено на вътрешноправните актове ще ни остави с погрешното убеждение, че преюдициални запитвания могат да отправят само съдилищата, и то само по граждански дела.

От разпоредбата на чл. 234 ДЕО следва, че запитвания могат да отправят всички национални юрисдикции, които отговарят на установените от СЕО критерии (Костов 2006 и цитираната там съдебна практика), а не само съдилищата. От друга страна, възможността, съответно задължението за отправяне на преюдициално запитване не зависи от вида на делото (наказателно, гражданско или друго), което се разглежда пред съответния национален орган⁴. Поради това е наложително да бъдат предприети необходимите действия за установяване на система от процесуални норми, които да се прилагат за всички възможни хипотези на сътрудничество между СЕО и българските юрисдикции.

2. Концептуалната грешка на уредбата на преюдициалното запитване в ГПК

Общностното право представлява самостоятелен правопорядък, който действа паралелно с вътрешното право на територията на държавите членки⁵. Производството за преюдициални заключения има за основна функция да гарантира еднообразното прилагане на общностните норми на цялата територия на Европейския съюз. Поради това възможността за националната юрисдикция, която не е последна по спора инстанция, респективно задължението на правораздавателния орган, чиито решения не подлежат на обжалване, да отправи преюдициално запитване, възниква за българските съдилища от датата на влизане в сила на Договора за присъединяване⁶, тоест от 1 януари 2007 г. Това право и задължение произтича пряко от действието на чл. 234 ДЕО.

Както ще видим по-долу, формулировката на разпоредбите на ГПК относно преюдициалното запитване могат да въведат в заблуждение гражданските съдилища относно техните задължения и обхвата на предприеманите от тях действия за сезиране на СЕО. Включването на тези разпоредби в български нормативен акт поставя под съмнение началния срок, след който е възможно взаимодействие между българските съдилища и СЕО. Той започва да тече от датата на присъединяване на Република България към ЕС, а не от датата на влизане в сила на част седма от ГПК. Тъй като уредбата на преюдициалните запитвания има общностен характер, смятам, че

---

⁴ Вж. решение от 21.3.1972 г., *S.A.I.L.*, 82/71, Rec. 1972, p. 119.

⁵ Вж. вместо всички други решение от 15.7.1964 г., *Costa/E.N.E.L.*, 6/64, Rec. 1964, p. 1141.

⁶ Обн., ДВ, бр. 103 и 104 от 2006 г.

разпоредбите на ГПК в тази им част (освен нормите относно режима на акта, с които се отправя запитването и възможността за тяхното обжалване, които са от компетентността на българския законодател) не могат да бъдат тълкувани от българските съдилища. Те възпроизвеждат общностни норми, чието обвързващо тълкуване е в правомощията на СЕО.

Следователно уредбата на преюдициалното запитване в ГПК в голямата си част е ненужна и излишна. Нещо повече, тя преразказва по недопустимо свободен начин съответните общностни норми и десетилетна практика на СЕО. С това се засяга принципа за непосредствената приложимост на общностното право.

3. Обхват на тълкуването и преценката на валидност

Съгласно чл. 628 ГПК на тълкуване подлежат „разпоредба от правото на Европейския съюз” и „акт на органите на Европейския съюз”. Преценка за валидност може да бъде поискана по отношение на актовете на „органите на Европейския съюз”. Така формулирана, разпоредбата е изключително неточна и може да заблуди националните юрисдикции относно обхвата на общностните разпоредби, които могат да бъдат предмет на тълкуване или чието валидност подлежи на преценка от СЕО. Относимите общностни норми, които са приложими в случая, са първата алинея на чл. 234 ДЕО, първата алинея на чл. 150 от Договора за създаване на Европейската общност за атомна енергия (ДЕОАЕ)⁷ и чл. 46 от Договора за Европейския съюз (ДЕС)⁸.

3.1. Не всички разпоредби от „правото на Европейския съюз” подлежат на тълкуване. Член 234 ДЕО и чл. 150 ДЕОАЕ определят обхвата на преюдициалното запитване за тълкуване, като го ограничават до разпоредбите на двата договора, актовете на институциите и на Европейската централна банка и уставите на органите, създадени с акт на Съвета. Съгласно чл. 46 ДЕС правомощията на СЕО, включително и неговата тълкувателна компетентност, се ограничават единствено до конкретно изброените там хипотези.

Следва да се има предвид, че доктрината и съдебната практика разширяват обхвата на компетентността на СЕО в рамките на посочените в чл. 234 ДЕО три групи актове. Освен учредителните договори на тълкуване подлежат и договорите, с които те се изменят, както и договорите за присъединяване на нови държави членки (Булуи

---

⁷ Консолидиран текст ОВ С321Е от 29.12.2006 г.

⁸ Консолидиран текст ОВ С321Е от 29.12.2006 г.

2002: 49-50 и цитираната там съдебна практика). Практиката допуска и тълкуване на международните договори, сключени от Съвета (Булуи 2002: 50-51 и цитираната там съдебна практика).

3.2. На тълкуване и преценка на валидност не подлежат актовете на всички органи на Европейския съюз. Разпоредбите на чл. 234 ДЕО и 150 ДЕОАЕ са изключително ясни в този смисъл и обхващат единствено актовете на институциите, изброени в чл. 7, пар. 1 ДЕО, и на един-единствен орган – Европейската централна банка.

4. Факултативно и задължително преюдициално запитване

Разпоредбата на чл. 629 ГПК представлява ядрото на българската уредба на преюдициалните запитвания и поставя най-много проблеми. Нейната редакция разкрива неразбирането на преюдициалното производство от страна на българския законодател и непознаването на практиката на СЕО в разглежданата материя.

4.1. Независимост на националния съд относно искането на страните по делото за отправяне на преюдициално запитване

Единствено компетентни да преценят необходимостта и да отправят преюдициално запитване до СЕО са националните юрисдикции. Това следва както от изричната редакция на чл. 234 ДЕО и чл. 150 ДЕОАЕ, така и от трайната практика на СЕО. Страните в производството не могат да се обръщат пряко към СЕО с искане за постановяване на преюдициално решение⁹. Освен това, те не могат под никаква форма да повлияят върху формулировката и съдържанието на преюдициалните въпроси, по отношение на които националната юрисдикция има изключителни правомощия¹⁰. Националният съд не е обвързан от искане на страната за отправяне на преюдициално запитване¹¹.

В основни линии първите три алинеи на чл. 629 ГПК следват тази логика. Съгласно чл. 629, ал. 1 ГПК запитването се отправя служебно или по искане на страните. Струва ми се обаче, че излишно се акцентира върху възможността на

⁹ Решение от 14.12.1962 г., *Wöhrmann/Commission EEC*, 31/62 и 33/62, Rec. 1962, p. 965; решение от 9.12.1965 г., *Hessische Knappschaft/Singer et Fils*, 44/65, Rec. 1965, p. 1191; решение от 15.6.1972 г., *Grassi/Amministrazione delle finanze dello Stato*, 5/72, Rec. 1972, p. 443; решение от 22.11.1978 г., *Mattheus/Doego*, 93/78, Rec. 1978, p. 2203; решение от 29.11.1978 г., *Redmond*, 83/78, Rec. 1978, p. 2347.

¹⁰ Решение от 5.10.1988 г., *Alsatel/Novasam*, 247/86, Rec. 1988, p. 5987.

¹¹ *Hessische Knappschaft/Singer et Fils*, цитирано по-горе.

страните по спора да поискат от гражданския съд да отправи преюдициално запитване. Безсмислено е във втората алинея на чл. 629 ГПК да се посочва, че националният съд може да не уважи искане на страна по делото за сезиране на СЕО. Това следва от основните принципи, които уреждат сътрудничеството и взаимодействието между националните юрисдикции и СЕО, чието тълкуване или разясняване не е сред правомощията на българския законодател.

Освен това, като четем втората и третата алинея на чл. 629 ГПК можем да останем с погрешното убеждение, че при факултативно запитване съдът може и да не уважи искането на страната за сезиране на СЕО, а в случай на задължително сезиране националната юрисдикция би била обвързана от подобно искане на страната. Дори ако гражданският съд разглежда делото като последна инстанция, той няма да бъде обвързан от искането на страните по спора за отнасяне на въпрос за тълкуване до СЕО. От една страна, той може да прецени, че е налице някоя от особените хипотези, които го освобождават от това задължение, а от друга – дори да е сбъркал в преценката си, санкцията ще се изрази в установяване на нарушението на държавата по реда на чл. 226 и сл. ДЕО или в ангажирането на извъндоговорната отговорност на държавата, а не чрез подчиняването му на волята на страните по делото.

4.2. Задължителното запитване съгласно чл. 234, ал. 3 ДЕО и чл. 629, ал. 3 ГПК

Съгласно чл. 629, ал. 3 ГПК „съдът, чието решение не подлежи на обжалване, винаги отправя запитване за тълкуване, освен когато отговорът на въпроса произтича ясно и недвусмислено от предишно решение на Съда на Европейските общности или значението и смисъла на разпоредбата или акта са толкова ясни, че не будят никакво съмнение”.

За да се прецени съвместимостта и изобщо ползата от тази разпоредба, е необходимо накратко да се изяснят хипотезите, при които върху националните съдилища тежи задължението за отправяне на преюдициално запитване.

Националната юрисдикция, която разглежда правен спор като последна инстанция, е длъжна да сезира СЕО, ако при решаването на този спор трябва да бъде приложена общностна норма и тази общностна норма се нуждае от тълкуване. Третата алинея на чл. 234 ДЕО не допуска никакви изключения от това задължение. Тъй като тази разпоредба попада в приложното поле на тълкувателната компетентност на СЕО, в своята практика той е имал възможност да предвиди случаите, при които националната юрисдикция може да бъде освободена от задължението за отправяне на запитване.

В решението по делото *Hoffmann-La Roche*¹² СЕО приема, че националната юрисдикция не е длъжна да сезира Съда с въпрос по тълкуване, когато той е повдигнат в рамките на бързо производство за налагане на временни мерки, дори ако не е налице възможност за обжалване на решението, което трябва да бъде постановено, при условие че всяка от страните може да започне или да поиска започването на производство по същество, в рамките на което временно разрешеният в бързото производство въпрос може да бъде преразгледан и да представлява предмет на запитване по силата на чл. 234¹³.

С решението по делото *CILFIT*¹⁴ СЕО разширява хипотезите, при които националните съдилища, които разглеждат спор като последна инстанция, са освободени от задължението да отправят преюдициално запитване.

На първо място, националната юрисдикция може да не сезира СЕО, когато повдигнатият въпрос е същностно идентичен с въпрос, който вече е бил предмет на преюдициално решение. На следващо място, задължението за отправяне на запитването отпада, когато повдигнатият правен въпрос е бил решен посредством трайно установената практика на СЕО, независимо от производството, в рамките на което е постановена тази практика, дори ако въпросите не са идентични. На последно място, националният съд може да не се съобрази със задължението за отправяне на запитване, когато правилното прилагане на общностното право е толкова очевидно, че не оставя никакво разумно съмнение относно тълкуването на съответната общностна норма.

В последния случай СЕО обвързва националните юрисдикции с извършването на предварителна проверка дали ситуацията е толкова очевидна за юрисдикциите на другите държави членки и за самия Съд на Европейските общности. Освен това, тъй като различните езикови версии на източниците на общностното право са еднакво автентични, съответният съд е длъжен да ги сравни и едва след това да прецени дали смисълът на общностната норма е очевиден.

От изложеното е ясно, че въпреки принципната допустимост на доктрината за ясният акт, буквалното тълкуване на изискванията на СЕО издига непреодолими бариери пред нейната приложимост. Без ни най-малко да подценявам способностите на българските правораздавателни органи, струва ми се извън здравия разум и практическата целесъобразност съдебният състав по главния спор да сравнява всички

---

¹² Решение от 24.5.1977 г., *Hoffmann-La Roche/Centrafarm*, 107/76, Rec. 1977, p. 957.

¹³ Така и решение от 27.10.1982, *Morson and Jhanjan/Netherlands State*, 35/82 и 36/82, Rec. 1982, p. 3723.

¹⁴ Решение от 6.10.1982 г., *CILFIT/Ministero della Sanità*, 283/81, Rec. 1982, p. 3415.

двадесет и две езикови версии на общностния акт и още по-малко да преценява очевидността на смисъла на нормата по отношение на юрисдикциите на останалите държави членки. Очевидно това изискване е въведено единствено за да подсили задължението на националната юрисдикция да съобразява контекста и целите, формулирани в съображенията на съответния общностен акт¹⁵.

За да бъдат разбрани правилно задължението за сезиране и изключенията от него, които СЕО е установил в своята практика, трябва да се имат предвид някои основни и безспорни положения.

На първо място, задължението за сезиране възниква само ако за решаването на конкретния правен спор е необходимо да се приложи общностна норма, която е неясна.

На второ място, въпреки приложимостта на някои от изключенията за задължително сезиране, националната юрисдикция не е обвързана от тях и винаги може да спре делото и да отправи преюдициалното запитване.

На трето място, неизпълнението на задължението за сезиране може да повлече както неизпълнение на договорните задължения на държавата членка, към която принадлежи съответният правораздавателен орган, така и извъндоговорната отговорност за причинените на частноправни субекти вреди. В този смисъл националната юрисдикция трябва да бъде изключително внимателна при прибягване към което и да било от изключенията (Wattel 2004).

От краткото представяне на практиката на СЕО става ясно, че разпоредбата на чл. 629, ал. 3 ГПК е редактирана лошо, не изчерпва всички възможни изключения от задължението за сезиране и урежда на национално ниво въпрос, който не е от компетентността на българския законодател. Поради това тя следва да бъде отменена.

4.3. Запитването за валидност на актовете на общностните институции и чл. 629, ал. 4 ГПК

Съгласно чл. 234 ДЕО предмет на преюдициалното производство са две различни по същността си групи въпроси. От една страна, това са запитванията, с които се иска тълкуване на приложими по главния спор общностни норми от първичното и производното право. От друга страна, с преюдициален въпрос може да се поиска от СЕО да прогласи невалидността на норми на производното право. Тълкувателните

---

¹⁵ В този смисъл заключение на генерален адвокат Jacobs по дело *Wiener / Hauptzollamt Emmerich*, C-338/95, *Rec. 1997, p. I-6495*.

запитвания и запитванията за валидност се подчиняват на едни и същи правила, които са уредени в самия чл. 234 ДЕО.

Съгласно чл. 629, ал. 4 ГПК националният съд е длъжен да отправи запитване винаги, когато се постави въпрос за валидността на акт на институция или на Европейската централна банка. От тази формулировка следва, че това задължение ще тежи върху всички граждански съдилища, независимо дали разглеждат делото като последна инстанция или не.

Тази разпоредба въвежда в заблуждение правораздавателните органи и не отчита нито приложимите общностни норми, нито практиката на СЕО. В следващите редове ще бъде направен опит за изясняване на възникналото недоразумение.

Съгласно чл. 234 ДЕО факултативният или задължителен характер на преюдициалното запитване зависи не от неговия предмет (за тълкуване или за преценка на валидност), а от това дали решението на юрисдикцията подлежи на обжалване или не. Западноевропейската доктрина поддържа това тълкуване на ДЕО (Булуи 2002: 31-32; Arnulf 2006: 125; Hartley 2003: 289).

Не ми е известно решение на СЕО, което да се отклонява от установения в чл. 234 ДЕО факултативен или задължителен характер на запитването за валидност. СЕО изрично се е произнесъл по обхвата на запитването за валидност с решението по делото *Foto-Frost*¹⁶.

С това решение се разпределят правомощията между СЕО и националните юрисдикции в областта на преценката на валидност на общностните актове. СЕО приема, че националните юрисдикции, чиито решения подлежат на обжалване, могат да отхвърлят твърденията на страните по спора за невалидност на общностния акт и да потвърдят неговата валидност. Ако обаче националните съдилища имат съмнения по отношение на валидността на акта, те не са компетентни да прогласят неговата невалидност, а са длъжни да отправят преюдициално запитване.

От мотивите на СЕО по делото *Foto-Frost* могат да бъдат извлечени три възможни хипотези:

- ако националният съд не е последна инстанция по спора, той може сам да установи валидността на общностна норма;

---

¹⁶ Решение от 22.10.1987 г., *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost*, 314/85, Rec. 1987, p. 4199.

- ако националният съд не е последна инстанция по спора, той не може сам да прогласи невалидността на общностната норма и е длъжен да отправи преюдициално запитване;
- ако националният съд разглежда спора като последна инстанция, той винаги е длъжен да отправи преюдициално запитване за валидност на общностна норма.

Очевидно разпоредбата на чл. 629, ал. 4 ГПК се разминава сериозно с тълкуването на характера на запитването за валидност, прието от СЕО. Струва ми се, че объркването на законодателя се дължи на неправилно позоваване на указанията на СЕО към националните юрисдикции в материята на преюдициалните запитвания¹⁷, които несъмнено отчитат различните нюанси, установени в решението *Foto-Frost*.

Разпоредбата на чл. 629, ал. 4 ГПК е неточна и в още един аспект. Националната юрисдикция ще бъде освободена от задължението за отправяне на запитване за валидност на общностна норма, ако са налице предпоставките, посочени в решението по делото *Hoffmann-La Roche*, които бяха разгледани по-горе във връзка със задължителния характер на тълкувателното запитване.

4.4. Преюдициалните запитвания съгласно чл. 68 ДЕО

Член 68 ДЕО урежда специална хипотеза на преюдициални запитвания в областта на визовия режим, имиграцията, предоставянето на убежище и съдебното сътрудничество по граждански и търговски дела. В този случай единствено националните юрисдикции, чиито решения не подлежат на обжалване, могат валидно да сезират СЕО. От друга страна, кръгът на субектите, които могат да отправят преюдициално запитване до СЕО, е разширен, като наред с националните юрисдикции Съветът, Комисията и всяка държава членка могат да поискат произнасяне на СЕО по въпроси, свързани с тълкуването на част трета, дял IV на ДЕО.

Българският законодател е направил опит да отграничи специалния случай на чл. 68 ДЕО (единствено що се отнася до отправяне на преюдициално запитване от гражданските съдилища) в разпоредбата на чл. 629, ал. 5 ГПК. За съжаление и тази разпоредба е формулирана неточно. Тя предвижда, че „сдът, чието решение не подлежи на обжалване, **може** (*подч. мое – Ст.К.*) да отправи запитване по чл. 628.”

¹⁷ Указания за националните съдилища във връзка с препращанията за даване на преюдициално заключение, ОВ С 143, 11.6.2005 г., т. 15-17, все още непубликувани на български език. На останалите официални езици указанията могат да бъде намерени на интернет страницата на СЕО (<http://curia.europa.eu/bg/instit/txtdocfr/index.htm>).

Тълкуването на чл. 629, ал. 5 ГПК в светлината на чл. 68, пар. 1 ДЕО води до категоричното заключение, че не става дума за възможност на националните съдилища да преценят дали да отправят или не запитване до СЕО. И в този случай върху националните юрисдикции тежи задължение за сезиране.

Освен това следва да се има предвид, че самият ДЕО ограничава компетентността на СЕО да се произнася по искания на националните юрисдикции, които са свързани с тълкуването и валидността на актовете относно преминаването на вътрешните граници на ЕО, когато тези актове са свързани с поддържането на законността и опазването на вътрешната сигурност на държавите членки.

По отношение на част трета, дял IV от ДЕО следва да се отбележи, че с последните изменения на Статута (чл. 23а) и на Процедурния правилник на СЕО (чл. 104б), в сила от 1 март 2008 г., беше предвидена възможност за разглеждане на преюдициалните запитвания по този дял в рамките на спешно преюдициално производство. Въз основа на мотивирано искане на съответния национален съд СЕО може да допусне разглеждането на запитването в спешно производство. За разлика от общото производство, в този случай ще бъдат ограничени лицата, които участват в писмената фаза на съдебното производство, делата ще се разглеждат от специален петчленен състав, а размяната на книжа ще се осъществява в електронна форма¹⁸.

4.5. Задължителното запитване и реформата на касационното обжалване в ГПК

Установените по-горе несъвършенства на уредбата на преюдициалното запитване в новия ГПК не са от естество да засегнат сътрудничеството между националните юрисдикции и СЕО. За сметка на това реформата на касационното обжалване може да окаже пряко въздействие върху това сътрудничество.

В общия случай задължението за отправяне на преюдициално запитване до СЕО тежи върху националните правораздавателни органи, които разглеждат правен спор като последна инстанция. Смисълът на така установеното сътрудничество е да се осигури еднообразното прилагане на общностното право на територията на всички държави членки. За да бъде възможно това, ДЕО е запазил дейността по тълкуване на общностните норми в изключително правомощие на СЕО. Едновременно с това са разграничени случаите, при които националните юрисдикции могат или са длъжни да отправят преюдициално запитване. Ако всички юрисдикции бяха длъжни да отправят

---

¹⁸ СЕО се произнесе за пръв път в рамките на спешно преюдициално производство с решение от 11.7.2008 г., *Rinau*, 195/08 PPU, непубликувано.

преюдициални запитвания винаги когато пред тях се поставеше въпрос за тълкуване на общностна норма, СЕО щеше да бъде затрупан с такива запитвания, което би засегнало възможността за еднообразно прилагане на общностното право. Обжалваемостта на съдебните решения и задължението за сезиране на СЕО от последната национална съдебна инстанция предоставя достатъчно гаранции по отношение на осигуряването на еднообразно прилагане на общностното право и на защитата на правата на частноправните субекти.

Нека опитаме да проследим чрез един пример¹⁹ различните хипотези, които са възможни при действието на новата уредба на касационното обжалване.

Х е българско дружество, което притежава право върху определена марка в няколко държави членки на ЕС. У е българско дружество, което е купило стока с марката на Х от държавата членка А и я разпространява на значително по-ниска цена в държавата членка Б, след като я е преупаковало в по-големи опаковки. Върху опаковките У е отбелязал марката на Х и е посочил, че продуктът се разпространява от У. Х е защитил марката си както в държавата А, така и в държавата Б.

На основание на чл. 76, ал. 1, т. 3 от Закона за марките и географските означения²⁰ Х предявява срещу У иск за обезщетение за причинените му вреди. Съгласно чл. 77 ЗМГО искът се предявява пред Софийски градски съд (СГС).

Националната юрисдикция, която разглежда спора, би могла да отправи преюдициално запитване до СЕО дали притежателят на право върху марка, регистрирана в държава-членка А и в държава членка Б, може по силата на чл. 30 ДЕО, да се позове на своето право, за да попречи на друг паралелен вносител да купува стоки с марката на Х от държавата членка А, да ги преупакова, да поставя върху новата опаковка марката на Х и да ги внася в държавата членка Б.

При разглеждането на спора СГС има няколко възможности за действие. На първо място, той може да приеме неправилно²¹, че спорът не разкрива общностен елемент, и да присъди претендираното от ищеца обезщетение на основание на чл. 73, ал. 1 ЗМГО. На следващо място, СГС може да приеме, че разпоредбата на чл. 30 ДЕО е

---

¹⁹ За основа са използвани част от фактите от решение от 23.5.1978 г., *Hoffmann-La Roche/Centrafarm*, 102/77, Рес. 1978, р. 1139., променени с оглед на българското законодателство и целите на примера.

²⁰ Обн., ДВ, бр. 81 от 14.9.1999 г., посл. изм, бр. 36 от 4.4.2008 г.

²¹ Тук за пълнота на изложената аргументация бих искал да обърна внимание на евентуално възражение на приложимостта на общностното право в настоящия пример. Някой би могъл да приеме, че конкретният случай не разкрива никакъв общностен елемент, става дума за две български дружества и разпоредбата на чл. 73 ЗМГО е достатъчно ясна. Общностният елемент идва от вноса на стоки между две държави членки и поради това националната юрисдикция е длъжна да съобрази приложението на чл. 30 ДЕО.

достатъчно ясна, и да я приложи, без да отправя преюдициално запитване. На последно място, СГС може да отправи до СЕО формулираното по-горе преюдициално запитване. Във всеки случай, като първа по спора инстанция върху СГС не тежи задължение за отправяне на запитване.

Аналогично ще се развият нещата и пред втората по делото инстанция Софийски апелативен съд, който също е свободен в преценката си дали да отправи или не преюдициално запитване. Разбира се, тук е възможно и друго развитие с оглед разпоредбата на чл. 280 ГПК²².

Ако цената на иска на Х е над 1000 лв., решението на САС ще подлежи на касационно обжалване пред ВКС. Ако първата и втората инстанция не са отправили преюдициално запитване и приемем, че разпоредбата на чл. 30 ДЕО, която следва да се приложи в случая, е неясна, следва да изясним какво е възможното развитие на спора с оглед на новите основания за допускане до касация.

В чл. 281 ГПК законодателят запазва изцяло основанията за касационно обжалване, така както бяха уредени в чл. 218б от стария Граждански процесуален кодекс²³. На касационно обжалване подлежат съдебните решения, които са нищожни, недопустими или неправилни поради нарушение на материалния закон, съществено нарушение на съдопроизводствените правила или необоснованост. Наред с тези основания обаче в чл. 280 ГПК бяха въведени и основания за допускане на касационното обжалване, които се проверяват по реда на чл. 288 ГПК. До касационно обжалване ще бъдат допускани единствено въззивни решения, в които въззивният съд се е произнесъл по съществен въпрос, който: а) е решен в противоречие с практиката на Върховния касационен съд, б) е решаван противоречиво от съдилищата или в) е от значение за точното прилагане на закона и за развитието на правото.

Тази нова уредба значително ограничава възможността на страните техният спор да бъде разгледан по същество в рамките на триинстанционно производство. Нека се върнем към нашия пример, за да видим доколко тя може да засегне задължението за отправяне на запитване от страна на ВКС. В конкретния случай разпоредбата на

---

²² Съгласно чл. 280 ГПК не подлежат на касационно обжалване решенията по дела с обжалваем интерес до 1000 лв. В нашия пример разпоредбата на чл. 77 ЗМГО определя подсъдността на делото, като тази подсъдност попада в хипотезата на чл. 104, т. 6 ГПК. Хипотетично е възможно, въпреки че спорът е търговски по своя характер (чл. 365, т. 1 ГПК), цената на иска за обезщетение да бъде под 1000 лева. В този случай Софийския апелативен съд (САС) ще разгледа делото като последна инстанция, неговото решение няма да подлежи на обжалване и той ще попадне в хипотезата на третата алинея на чл. 234 ДЕО и ще бъде длъжен да отправи преюдициално запитване до СЕО.

²³ Обн., Изв., бр. 12 от 8.2.1952 г.

третата алинея на чл. 234 ДЕО налага именно върху ВКС това задължение, защото той е юрисдикцията, „чиито решения не подлежат на обжалване съгласно националното право”.

В касационната си жалба X или Y, в зависимост от решението на въззивния съд, могат да поискат отмяна на обжалваното решение поради неправилно прилагане на чл. 30 ДЕО. Възможно е при постановяването на своето решение въззивният съд изобщо да не е съобразил чл. 30 ДЕО или, ако го е съобразил в полза на X, да не е отчетел четирите кумулативни изключения, които водят до прикрито ограничение на търговията и са формулирани от СЕО в решението по дело *Hoffmann-La Roche/Centrafarm*²⁴. В изложението на основанията за допускане до касация касаторът следва да мотивира необходимостта от касационното разглеждане на конкретния спор. Като имаме предвид, че общностното право е в сила у нас едва от началото на 2007 г., касаторът би могъл да наведе аргументи, свързани най-вече с точното прилагане на закона във връзка с развитието на правото. В този случай тричленният състав на ВКС по чл. 288 ГПК следва да обяви жалбата за допустима, а съставът, който ще я разгледа по същество, ще бъде длъжен да отправи преюдициалното запитване, за да може да реши правилно висящия пред него спор.

Дори ако касаторът не е отчетел приложимостта на чл. 30 ДЕО в конкретния случай и в изложението на основанията за допускане до касация не се е позовал изрично на засягане на точното прилагане на закона, а е мотивирал някое от другите основания с аргументи, които не са свързани с прилагането на общностното право, считам, че с оглед на установяването на единна съдебна практика тричленният състав по чл. 288 ГПК следва служебно да прецени дали е налице основанието по чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК и да допусне за разглеждане касационната жалба. Това е логично разрешение с оглед на основната функция на ВКС по новия ГПК да работи за постигането на единна съдебна практика. Освен това по този начин ще се осигури и спазването на задължението за отправяне на преюдициално запитване. Всяко друго тълкуване на правомощията на съдебния състав, който преценява допустимостта на касационната жалба, ще постави ВКС в неизпълнение на задължението за сезиране на СЕО по чл. 234 ДЕО.

5. Актът, с който се отправя на преюдициално запитване

---

²⁴*Hoffmann-La Roche/Centrafarm*, 102/77, цитирано по-горе.

Разгледани в съвкупност, разпоредбите на чл. чл. 629-633 ГПК уреждат режима на съдебните актове, свързани с отправянето на преюдициално запитване. В тази статия няма да се спирам подробно на съдържанието на преюдициалното запитване (чл. 630 ГПК). Този въпрос вече е разгледан в българската доктрина (Корнезов 2007). Следва да се отбележи, че определянето на съдържанието на преюдициалното запитване не е от компетентността на българският законодателен орган. Поради това ми се струва по-разумно гражданските ни съдилища да игнорират уредбата в ГПК и при формулирането на преюдициални запитвания да следват стриктно указанията на СЕО към националните юрисдикции и най-вече практиката на СЕО относно предпоставките за допустимост на преюдициалните запитвания. Това са единствените „легитимни източници”, от които може да се черпи необходимата информация при оформяне на съответното запитване.

С оглед на принципа на непосредствената приложимост на общностните норми новият ГПК трябваше да уреди единствено два въпроса: какъв е видът на акта, с който се отправя преюдициалното запитване, и подлежи ли този акт на обжалване.

Отговорът на първия въпрос остава неясен, дори и след многократен прочит на уредбата на преюдициалните запитвания в ГПК. Член 628 ГПК, петте алинеи на чл. 629 ГПК, чл. 630, ал. 1 ГПК, чл. 631, ал. 1 ГПК използват понятието „запитване”. Когато гражданският съд не уважи искане на страна да се отправи преюдициално запитване, той се произнася с определение. Това следва от систематичното тълкуване на двете изречения на чл. 629, ал. 2 ГПК. Когато националната юрисдикция отправи запитване, спира производството по делото с определение (систематично тълкуване на двете изречения на чл. 631, ал. 1 ГПК).

От действащата уредба на ГПК не става ясно нито какъв е актът с който се отправя запитването, нито колко определения постановява съдът ако реши да отправи преюдициално запитване. Тази неяснота е принудила Софийския градски съд, който единствен досега е сезирал СЕО по чл. 234, да нарече „Преюдициално запитване” акта, в който се съдържат въпросите за тълкуване на Директива 96/9 на Европейския парламент и Съвета.

С оглед на систематиката на съдебните актове и българската процесуална традиция следва да се приеме, че актът, с който се отправя преюдициалното запитване, е „определение”. В това определение ще се съдържат въпросите, които националната юрисдикция отправя до СЕО и за него се отнася задължителното съдържание, което законодателят е опитал да уреди в чл. 630 ГПК.

Възможно е гражданският съд да постанови две определения – едно, в което се съдържа запитването и друго, с което се спира производството по делото. С оглед на формулировката на разпоредбите в ГПК считам за по-приемливо съдилищата да се произнасят в един съдебен акт относно тези два въпроса, за да не се постави под съмнение и в противоречие със здравия разум неговата необжалваемост.

В две отделни хипотези законодателят закрепва необжалваемостта на актовете, свързани с отправяне на преюдициално запитване. Първият случай е уреден в чл. 629, ал. 2 ГПК и се отнася до необжалваемостта на определението, с което съдът отказва да уважи искане на страна за отправяне на преюдициално запитване. Това разрешение е правилно и всъщност единствено възможно с оглед обстоятелството, че единствено националната юрисдикция е компетентна да прецени дали да сезира или не СЕО (т. 4.1). Тя по никакъв начин не може да бъде обвързана от искане на страните по спора. В този смисъл е и трайната практика на СЕО.

Втората хипотеза е свързана с необжалваемостта на определението за спиране на делото. Очевидна е идеята на законодателя да закрепи свободата на преценка на националната юрисдикция дали има нужда от произнасяне на СЕО, за да може да постанови правилно решение по главния спор. С оглед на разгледаните по-горе терминологични несъвършенства не е изключено и превратно тълкуване на тази идея. Няма разпоредба на ГПК, която да урежда обжалваемостта на така нареченото „запитване”. Ако приемем, че то по същността си е определение, някому може да хрумне, че то подлежи на обжалване, за разлика от определението, с което се спира производството и чиято необжалваемост е уредена изрично в чл. 631, ал. 1 ГПК. Подобно тълкуване ще бъде лишено от смисъл, тъй като е невъзможно по отношение на два съдебни акта, логически свързани един с друг, да се прилагат два противоположни режима на обжалване.

Подкрепям изцяло законодателното решение съдебните актове, свързани с преюдициалното запитване, да не подлежат на обжалване. Единствено националната юрисдикция, която разглежда висящия спор, може да прецени доколко има нужда от тълкувателно решение на СЕО, за да постанови правилно решение по главния спор. Отрицателните последици, свързани със забавянето на решаването на спора, или с шиканьозното използване на възможността за отправяне на преюдициално запитване не са достатъчно основание за евентуалното поставяне на актовете на съдилищата под контрола на по-горестоящи национални съдебни инстанции. Тъй като обжалваемостта на националните съдебни актове не е в компетентността на СЕО, досега той е избягвал

да се произнесе по този въпрос. Към настоящия момент пред него е поставено запитване в подобен смисъл, по което все още няма постановено решение²⁵.

Относно режима на акта, с който се отправя преюдициално запитване, следва да бъдат изяснени още два проблема. Поставя се въпросът кога се възобновява производството по главния спор. Член 631, ал. 2 ГПК дава незадоволителен отговор на този въпрос, като приема, че това става след произнасянето на СЕО. Логично тази разпоредба следва да бъде разбрана в смисъл, че производството по делото се възобновява незабавно след получаването в деловодството на националната юрисдикция на решението на СЕО по преюдициалното запитване.

Вторият въпрос, на който трябва да бъде обърнато специално внимание, е какво се случва с определението на националната юрисдикция, ако СЕО обяви преюдициалното запитване за недопустимо. В такъв случай отправеният запитването съд има две възможности: след получаването на решението на СЕО да възобнови производството по делото или с ново определение да отправи повторно преюдициално запитване и да спре производството по главния спор. И двете разрешения са възможни, като изборът на което и да било от тях влече негативни последици. В първия случай националната юрисдикция губи съдействието на СЕО, полезното тълкуване на общностната разпоредба и възможността да постанови правилно в светлината на общностното право решение. Второто разрешение води до допълнително забавяне на постановяване на решението по главния спор.

6. Действие на преюдициалното решение

Съгласно чл. 633 ГПК решението на СЕО по преюдициално запитване е задължително за всички съдилища и учреждения в Република България. Тази разпоредба представлява недопустимо превишаване на правомощията на българския законодател. Извън неговата компетентност е да определя действието на съдебен акт на наднационална юрисдикция. При липсата на изрична разпоредба на общностното право относно правната сила и действие на решенията на СЕО по преките иски и по преюдициалните запитвания, задача на доктрината и на практиката на самия СЕО е да опитат да очертаят пределите на действието на решенията на СЕО по отношение на лицата.

---

²⁵ *Cartesio*, C-210/06.

Освен това формулировката на чл. 633 ГПК буди недоумение при сравнение с разпоредбата на чл. 297 ГПК, който определя действието на влезлите в сила решения на гражданските съдилища. Няма разумно обяснение на обстоятелството, че решенията на СЕО са задължителни за съдилищата и учрежденията, а решенията на гражданските съдилища обвързват освен тях и общините.

Като се абстрахирам от уредбата на ГПК по изложените съображения, накратко ще опитам да представя проблема за действието на преюдициалните решения относно лицата, без, доколкото е възможно, да засягам въпросите, свързани с тяхната правна сила и действие във времето.

Поради липсата на общностна правна уредба по разглеждания проблем доктрината не е единна при определянето на субектите, които ще бъдат обвързани от преюдициално решение на СЕО. Самият СЕО е пределно предпазлив при произнасянето си относно действието на неговите решения по отношение на лицата.

Преюдициалното решение на СЕО е задължително за отправилата запитването юрисдикция²⁶. Тази обвързваща сила обаче следва да бъде разглеждана с оглед на спецификата на самото преюдициално производство. Националната юрисдикция е обвързана от решението, доколкото е длъжна да приложи тълкуваната норма в смисъла, който ѝ е дал СЕО в своето тълкувателно решение. Ако СЕО е постановил, че дадена общностна норма е невалидна, отправилният запитването орган е длъжен да се съобрази с неговото решение. Това обаче по никакъв начин не може да засегне възможността на същата национална юрисдикция да отправи ново преюдициално запитване в рамките на същото висящо производство²⁷.

Преюдициалното решение на СЕО обвързва не страните по главния спор, а отправилният запитването национален съд, както и всички други национални съдилища, които ще разглеждат този правен спор в рамките на инстанционния контрол (Toth 1984: 56).

Разбира се, в светлината на тълкуването на чл. 234, ал. 3 ДЕО в решението по делото *CILFIT* съдилищата, чиито решения не подлежат на обжалване, винаги могат сами да се „обвържат“ от преюдициално решение на СЕО, без това да засяга свободата им да отправят съответно запитване до СЕО.

---

²⁶ Решение от 24.6.1969 г., *Milch-, Fett- und Eierkontor / Hauptzollamt Saarbrücken*, 29/68, Rec. 1969, p. 165; Решение от 3.2.1977 г., *Benedetti / Munari*, 52/76, Rec. 1977, p. 163.

²⁷ *Milch-, Fett- und Eierkontor*, цитирано по-горе; Решение от 16.12.1981 г., *Foglia/Novello [№ 2]*, 244/80, Rec. 1981, p. 3045

По различен начин стои въпросът относно действието на преюдициалните решения, с които се установява невалидността на общностна норма. Това се дължи на неразривната връзка, която съществува между правните последици на тези решения и правните последици на решенията за отмяна в производството по чл. 230 ДЕО. С оглед на обхвата на тази статия ще се ограничи да цитирам част от мотивите на решението на СЕО по делото *International Chemical Corporation*²⁸:

12. Когато Съдът е принуден съгласно чл. 177 да обяви невалидността на акт на институция, към изискванията за еднообразно прилагане на общностното право се прибавят и особени императивни изисквания, свързани с правната сигурност. От самата природа на обявяването на невалидността следва, че национална юрисдикция не може да прилага обявения за невалиден акт без с това да създаде сериозна несигурност относно приложимото общностно право.

13. От това следва, че въпреки че решение на Съда по чл. 177 от Договора, с което се обявява за невалиден акт на институция (...), е пряко адресирано само до националната юрисдикция, която е отнесла въпроса до Съда, то представлява достатъчно основание за всяка друга национална юрисдикция да разглежда този акт като невалиден за целите на решението, което тя трябва да постанови.

14. Това схващане обаче не означава, че националните юрисдикции са лишени от правомощието, което им дава чл. 177 от Договора. Те следва да преценят дали има нужда отново да поставят за разглеждане въпрос, който вече е бил разгледан от Съда и Съдът е прогласил невалидността на акт на общностна институция. (...)

15. В обратния случай националните юрисдикции имат пълното основание да извлекат за нуждите на спора, с който са сезирани, последиците, които произтичат от решение, с което се прогласява недействителност от Съда в спор между други страни.

В заключение бих си позволил отново да повтора част от изводите, които изложените по-горе разсъждения налагат. В голямата си част уредбата на преюдициалното запитване в ГПК е излишна, нарушава принципа на непосредствената приложимост и въвежда в заблуждение българските съдилища. Законодателят трябваше да уреди единствено акта, с който се отправя запитването и правния режим на неговото обжалване. За съжаление тази уредба е противоречива и се нуждае от корективно тълкуване, за да може да бъде приложена правилно от съдилищата. Общото неразбиране на механизма на сътрудничество между СЕО и националните юрисдикции е довел до превишаване на правомощията на българския законодател. Всичко това изисква незабавна законодателна намеса за реформа на преюдициалното запитване по ГПК.

---

²⁸ Решение от 13.5.1981 г., *International Chemical Corporation / Amministrazione delle finanze dello Stato*, 66/80, Rec. 1981, p. 1191.

Библиография

Булуи, Ж., М. Дармон. 2002. *Процесуално право на Европейските общности*. София: Институт по международно право.

Корнезов, Ал. 2007. Определение за отправяне на преюдициално запитване. *Правна мисъл*, 4: 51-66.

Костов, Ст. 2006. Понятието „юрисдикция на държава-член” в производството по чл. 234 от Договора за създаване на Европейската общност. *Търговско право*, 5: 81-112.

Arnulf, A. 2006. *The European Union and its Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press.

Hartley, T. C. 2003. *The Foundations of European Community Law*. Oxford: Oxford University Press.

Toth, A.G. 1984. The authority of Judgements of the European Court of Justice: Binding Force and Legal Effects. *Yearbook of European Law*, 4: 1-77.

Wattel, P. 2004. Köbler, CILFIT and Welthgrove: We can't go on meeting like this. *CML Rev*, 41: 177-191.